

Az olvasás anatómiája

Szociológiai tanulmányok

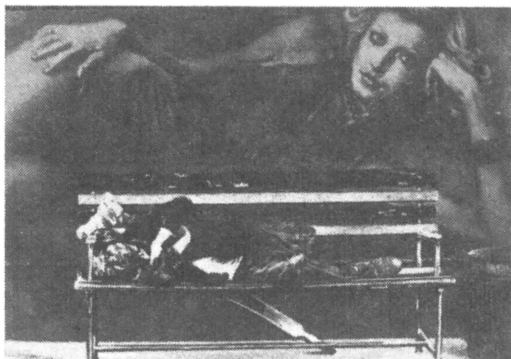
A Magyarországon másfél évtizedes múlta visszatekintő olvasáskutatás számos műhelymunka, kutatási jelentés, folyóiratcikk és néhány monográfia után eljutott az első tanulmánygyűjtemény megjelenéséig. Ez az önmagában is fontos tény egyúttal új lépcsőfokot jelez a tudományág fejlődésében. A tudományos élet elsősorban kutatóműhelyekben, szemináriumokon és konferenciákon, szűk körnek szánt szakmai folyóiratok hátsó sábjain, kis példányszámú, házi sokszorosítású és belső terjesztésű kutatási beszámolóik formájában zajlik. A tanulmánykötetek szélesebb olvasóközönségnek szólnak: az adott tudományág iránt érdeklődőknek, akik az eredményeket napi munkájuk gyakorlatában esetleg felhasználják, de létrehozásukban nem vesznek részt. Jelen esetben a címzettek az irodalom terjesztői, népszerűsítői, propagandistái: a hivatásos népművelők, könyvtárosok, pedagógusok. . . A kötet megjelenése pedig azt jelzi, hogy az olvasáskutatásnak immár az ő számukra is van mondanivalója.

Minden új tudomány megkerülhetetlen feladata, hogy törvényesítse önmagát, vagyis mindenkelelőtt fogalmazza meg a valóság azon összefüggéseit, amelyekre kutatásai irányulnak. *Kamarás István*, a könyv egyik szerkesztője előszavában három csoportba osztja az olvasásra vonatkozó

megállapításokat, majd idézi *Sartre* egyikbe sem sorolható kijelentését: „a könyv célja az olvasó szabadságának kivívása”. Természetesen emellé is kérdőjelet tesz, amikor a példájában szereplő egyik könyvcsoomag „a címzett függetlenségéért harcol, nem ér rá olvasni” felirattal érkezik vissza. Mégse nagyon lehetne az olvasáskutatás tárgyának ennél találébb meghatározását adni: ez az el- lentmondásos folyamat – és összes ellentmondásai. . .

Felmerül a kérdés: a nyomtatott betű fél évezre- des története során miért csak a közelmúlt évti- zedeiben vált az olvasás tudományos problémává. *Tomka Miklós* kommunikációelméleti fogantatású tanulmánya meggyőzően mutatja be azt a szük- ségszerű funkcióváltást, mely a könyv — mint a verbális kultúra eltárgyasult hordozója — mono- polhelyzetének elvesztésével járt együtt, s valószí- nűleg a mai napig sem fejeződött be.

Mindezek után sem könnyű megfogalmazni azt, hogy egyáltalán mi az olvasáskutatás; köny- nyebb azt, hogy mi nem. Nem a könyvforgalmi statisztikák és a preferencia-vizsgálatok általáno- sítása, noha ez is része, és sokan tévesen ezzel azo- nosítják. De nem azonos az irodalomszociológiá- val sem, hiszen nem foglalkozik a „műtermelés” folyamatával, csak a művek „fogyasztásával”, vi- szont — bár természetesen leginkább ez izgatja — nem korlátozódik a szépirodalom vizsgálatára. Több tehát a recepció-vizsgálatoknál, azaz a mű- alkotások befogadásának tanulmányozásánál, jól- lehet az utóbbi időben leglátványosabb eredmé- nyeit ezen a részterületen érte el. Még csak nem is egyszerűen olvasásszociológia, pedig a könyv társszerkesztője, a közelmúltban elhunyt *Hajdú Ráfi Gábor* ezt a kifejezést használta utószavá- ban, s a kötet alcíme is szociológiai tanulmányo- kat ígér. Leginkább talán az *e területen érintett va- lamennyi tudomány együttműködése mélyebb társa- dalmi önismeretünk érdekében*. Ezt tükrözi az is,

hogy a tanulmányok szerzői közt szociológus és pszichológus, pedagógus és könyvtáros, irodalmár és főhivatású olvasáskutató egyaránt van. S innen ered a kötet rendkívüli tematikai, frazeológiai, metodológiai és stílári sokszínűsége.

Ebben a sokszínűségben is világosan elválnak egymástól azok a legfontosabb témakörök, amelyek időszzerűségük miatt jelenleg a legjobban foglalkoztatják az olvasáskutatást. Három tanulmány elemzi azokat a kulturális, társadalmi és pszichológiai tényezőket, amelyek az olvasást befolyásolják. A következő rész négy írása az olvasmányközvetítő csatornákat — a könyvkiadást és a könyvkereskedelmet, a könyvtári hálózatot, az irodalomoktatást és a kritikát — veszi bonckés alá. (Felmerül a kérdés: nem kelt volna el itt egy tanulmány az irodalmi olvasmányok tévé-adaptálásainak hatásáról?) A harmadik nagyobb fejezet — mint címe is mondja — Magyarország olvasástérképét igyekszik felvázolni, a negyedik pedig egy sajátos olvasmánytípussal, a lektúrral foglalkozik. A következő rész az olvasáskutatás legáltalánosabb elvi kérdéseit vonja reflektorfénybe, az utolsó, a hatodik pedig a konkrét, az egyes irodalmi művekhez kapcsolódó olvasásvizsgálatok eredményeit ismerteti.

Nehéz, talán nem is szerencsés a rendelkezésre

álló szűk helyen egy-egy tanulmányt külön is megemlíteni. Például *H. Sas Juditét*, aki egy évtizeddel ezelőtti írását úgy „dolgozta át”, hogy tipográfiaileg jól elkülönítve a változatlanul hagyott eredeti szöveg bekezdései közé tördeltette mindazt, amit ma másképpen, árnyaltabban lát, s ezzel a magyar életmód- és olvasásszociológia közelmúltbeli fejlődése elé is tükröt tartott; *Mándi Péterét*, aki az elmúlt húsz év könyvvásárlási statisztikáit vallatva eljutott addig a határig, ameddig a statisztikai adatok elemzése alapján csak lehet. Ugyancsak kiemeljük *Simon Zoltán* áttekintését a hazai lektúrtermelés és -fogyasztás történetéről, mint ahogy *Lóránd Imre*, *Fábri Anna*, *B. Vörös Gizella*, *Tokaji András* és *Agárdi Péter* szellemes, olvasmányos lektürelemzéseit is. Végül, de nem utolsósorban *Józsa Péter* nehézveretű, hallatlanul tömör elméleti tanulmányát.

Befejezésül: Elismerés illeti a Gondolat Könyvkiadót, amiért szinte közvetlenül *Józsa Péter* és *Jacques Leenhardt* monográfiájának megjelentetése után (ismertetését lásd a *Könyvtáros* 1982/6. számában) újabb olvasáskutatási munka közreadására vállalkozott. (1982, *Gondolat*. 530 l. — 56 Ft)

Szente Péter

Kérdezz – felelek

Egy könyvtár igazgatója kérdezi a határozott időre alkalmazott dolgozó bérének kötelező emeléséről:

„A könyvtár adminisztrátora szülessé, majd gyermekgondozási szabadságát tölti. Helyettesítőként — határozott időre — teljes munkaidőben olyan dolgozót alkalmaztam, aki már több helyen állt munkaviszonyban. Tudom, hogy kulcsszámának megállapításakor valamennyi munkaviszonyban töltött idejét figyelembe kell vennem. Abban viszont nem vagyok bizonyos, hogy a háromévenkénti kötelező béremelés (150 Ft) jár-e számára. Ha igen, akkor 1983. január 1-én lesz az esedékes? A munkaviszonyban töltött idejének az összeszámítás alapján megállapított kezdő időpontja ugyanis 1974. július 5.”

Válasz:

Mind a határozatlan, mind a határozott időre alkalmazott közkönyvtári dolgozók munkabérével

kapcsolatban a 4/1977. (VII. 27.) KM—MüM számú együttes rendeletben foglaltak az irányadók. Ebből következik, hogy a háromévenkénti kötelező béremelés a határozott időre alkalmazott dolgozót is megilleti. Az említett rendelet 5. §-ának (5) és (6) bekezdése értelmében pedig a dolgozónak 1977. szeptember 1. után történő alkalmazása esetén a hároméves időtartamot az alkalmazás évének január 1. napjától kell számítani. Ez alól kivétel, ha a dolgozót olyan munkáltatótól helyezték át, amelyiknél a bérrendszer azonos a szóban forgó rendelet szerintivel. Ez utóbbi esetben ugyanis a dolgozó számára az előző munkahelyen megállapított béremelési időpont változatlan. Ha tehát az említett adminisztrátor nem áthelyezéssel került a könyvtárba, vagy áthelyezéssel ugyan, de előző munkahelyén más bérrendszer szerint kapta a bérét, akkor — ha az idén alkalmazták — kötelező béremelésének időpontja 1985. január 1. lesz, feltéve, ha még akkor is a könyvtárban áll munkaviszonyban.